

PÄÄKIRJOITUS

KUKA HALUAA TAKAISIN NORMAALIIN?

Tämän pääkirjoituksen oli tarkoitus käsitellä tyystin muuta aihetta, mutta koronaviruksen levitessä maailmanlaajuisesti pandemiaksi ajatukset menivät uusiksi. Ja niin on tietysti mennyt kaikki muukin. Viruksen leviämisen rajoittamiseksi ja terveydenhuollon resurssien turvaamiseksi valtiot ovat ryhtyneet historiallisiin poikkeustilatoimiin. Monissa maissa kansalaisten perusoikeuksiin on kajottu voimakkaammin kuin koskaan aikaisemmin rauhanajan historiassa. Liikkumista on rajoitettu maiden välillä ja niiden sisällä. Koulut, yliopistot, kirjastot ja ravintolat on suljettu. Yhteiskunnan avaintoimintojen ylläpitämiseksi on asetettu työvelvoitteita, ja yrityksiä on komennettu valmistamaan pandemian torjuntaan tarvittavia tuotteita.

Rajuista poikkeustilatoimista on vallinnut laaja poliittinen yhteisymmärrys. Kansalaiset ovat nielleet perusoikeuksien kaventamisen lähes mukisematta. Euroopassa poikkeustila on kasvattanut vallassa olevien poliittiseen keskustaan nojaviiden hallitusten kannatusta. Ennen pandemiaa mediatilaa hallinneet äärioikeiston puolueet on sysätty poliittisen julkisuuden marginaaliin. Paitsi tietysti maissa, joissa äärioikeisto hallitsee, kuten Unkarissa ja Puolassa. Niissä maiden johto on vahvistanut autoritääristä otettaan kriisin varjolla. Suomessa Sanna Marinin (sd.) hallituksen poikkeustilatoimet ovat nauttineet kansan luottamusta. Vaikka hallitusviisikon kriisijohtaminen ei ole ollut särötöntä, on se onnistunut toistaiseksi silminnähden paremmin kuin Juha Sipilän (kesk.) hallitus vuoden 2015 ”pakolaiskriisissä”, jolloin muukalaisvihan lietsonta kasvoi ennennäkemättömiin mittoihin, äärioikeistolaiset partiot vaelsivat kaduilla ja vastaanottokeskuksissa pelättiin hengen edestä.

Koteihinsa eristyksiin käpertyneet kansalaiset ovat saaneet viime viikkoina seurata eräänlaista reaaliaikaista historiallisen sosiologian oppituntia, kuinka yhteiskunnille ulkoinen, luonteeltaan universaali uhka aiheuttaa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ideologisesti toisistaan poikkeavissa maissa aikaan hyvin erilaisia reaktiota ja vaikutuksia. Kiina toimi kuten autoritääriseltä maalta voi odottaa. Ensin se yritti vaientaa tiedon viruksesta ja vitkasteli eristystoimissa, mutta viruksen todellisen vakavuuden selvityksessä maan johto mobilisoi järeät eristystoimet. Aasian maista Kiinaa paremman esimerkin maailmalle ovat tarjonneet nopeasti tartuntatapaukset eristäneet ja virusketjuja tehokkaasti jäljittäneet Etelä-Korea, Taiwan ja Singapore. Yhdysvalloissa Donald Trumpin viivyttely ja suoranainen sekoilu pandemiatoimisissa on puolestaan maksanut jo tuhansien ihmisten hengen. Trump onkin keskittynyt kirjoittamaan uusiksi pandemiatoimien lähihistoriaa, syyttelemään Kiina ja WHO:ta ja usuttamaan kannattajiaan demokraattijohtojen osavaltioiden eristystoimia vastaan.

Myös Euroopan maiden reaktioissa on ollut merkittäviä eroja. Viruksesta ensimmäisinä ja toistaiseksi pahiten kärsineet Italia ja Espanja herättivät ulkonaliikumiskielloillaan myös muun maanosan pandemian vakavuuteen. Ruotsia pidetään puolestaan jonkinasteisena kummajaisena sen valittua erityistoimissaan liberaalin linjan. Aika näyttää valitun linjan kokonaisvaikutukset, mutta tätä kirjoittaessa maassa on kuollut koronaan 1500 ihmistä, mikä on yli tuplasti enemmän kuin muissa pohjoismaissa yhteensä. Britanniassa konservatiivipuolueen jäsenet ovat kauhistelleet, että Boris Johnsonin johtama konservatiivihallitus on valtion taloudellista valtaa kasvattaessaan ja keskuspankin suoraa rahoitusta käyttäessään laittanut käytännössä toimeen juuri vaaleissa nujerretun Jeremy Corbynin sosialistisen ohjelman. Erilaisten reaktioiden lisäksi esiin ovat kriisin edessä ponnistaneet erityisesti maiden väliset merkittävät erot terveydenhuoltojärjestelmissä, joiden toimintakapasiteettiä ei voida hädän hetkellä kohottaa tyhjistä. Monet maat ovat maksaneet suuren hinnan viime vuosikymmenten uusliberaalista ylitehostamisesta. Mitä pidemmälle kriisi etenee, sen selvemmäksi myös käy, että pandemialla on syviä luokkasidonnaisia, sukupuolittuneita ja rodullistettuja vaikutuksia, eivätkä kaikki ihmiset kohtaa kriisiä ”samassa veneessä”.

Eroista huolimatta yksi vaikutus on yhteinen: rajoitustoimet aiheuttavat kaikkialla valtaisan talousshokin. Edessä on maailmantalouden vaikeudet, jollaisia ei ole koettu sitten 1930-luvun suuren laman. IMF:n arvion mukaan euroalueen talous sukeltaa pandemian seurauksena 7,5 prosenttia. Yhdysvalloissa, Britanniassa ja Suomessa alas tullaan kuusi prosenttia. Pandemiasta toistaiseksi pahiten kärsineiden Italian ja Espanjan talouden pudotus on yhdeksän prosenttia. Rajoitustoimien seurauksena työttömiksi lentävät hetkessä palvelusektorin – erityisesti matkailu- ja majoituspalveluiden, ravintoloiden, ruokakauppojen ulkopuolisen vähittäismyyntin ja kulttuuriteollisuuden – työläiset, mutta kriisin pitkittyessä ongelmat iskevät myös teollisuuteen ja muihin talouden sektoreihin. Vuoden 2008 finanssikriisistä ja sitä seuranneesta eurokriisistä aiheutunut nykyistä huomattavasti pienempi pudotus maailmantaloudessa riitti luomaan edellytykset kansallismielisen populismin ja äärioikeiston historialliselle nousulle Euroopassa, Yhdysvalloissa ja myös muualla maailmassa.

YHTEINEN HIRVIÖ

Maailmalaajuisen pandemian puhkeamisesta oli varoitettu jo pitkään. Ihmistoinnin leviäminen yhä uusille tuntemattomille luonnon alueille, jatkuvasti tuotantorytmiään kiihdyttänyt teollinen eläintuotanto ja kohoava maapallon keskilämpötila ovat tehneet elämistä ihmisiin siirtyvien uusien virusten syntymisen, leviämisen ja hallitsemattomuuden yhä todennäköisemmäksi. Pandemiat, aivan kuten ekologiset kriisit, eivät ole yhteiskuntiin ulkoapäin tuleva shokki, vaan seuraus kaikkialle planeetalle yhä syvemmin levittyneestä kapitalistisesta maailmanekologiasta. Kysymys ei siis ole koskenut sitä, puhkeako koronan kaltainen maailman-

pandemia, vaan sitä, milloin niin tapahtuu. Pandemia ei ole ollut myöskään vain lääketieteen ammattilaisten tai tutkijoiden huolenaihe. Onhan maailmanlaajuisen viruksen pelko iskostettu länsimaisten kuluttajien takaraivoon viihdeteollisuuden toimesta: viimeistään 1990-luvulla puhjennesta Ebolasta alkaen maailmanlaajuinen pandemia on ollut yksi suosituimmista katastrofielokuvien aiheista. Tässä mielessä pandemia ei siis yllättänyt ketään. ”Kaikille tuttu hirviö marssi etuovesta sisään”, kuten historiallisia epidemioita tutkinut historiantutkija Mike Davis on koronasta todennut.

Ja juuri hirviötä poliitikot ovat tarvinneet. Koronakriisin tärkeimpiä seurauksia on ollut valtion merkittävä voimistuminen. Valtion rooli on korostunut erityisesti kahdessa suhteessa. Ensinnäkin, kuten edellä on jo kuvattu, valtio on kontrolloinut kansalaisia terveydenhuollon resurssien turvaamiseksi sekä hallitsemattoman tartunta-aallon ja sosiaalisen kaaoksen estämiseksi. Toiseksi valtiot ovat lyhyessä ajassa ottaneet käyttöön poikkeuksellisen laajat finanssipoliittiset toimet kansantalouksien ja yritysten toimintaedellytysten turvaamiseksi. Ilman kokemusta riittävän uhkaavasta ulkoisesta hirviöstä ja yhteisestä vihollisesta, kummallekaan näistä valtion kriisihoidon kokonaisuuksista olisi vaikea saada riittävää tukea. Tämän vuoksi virusta vastaan taistelu muistuttaa sodankäyntiä. Yhteisen vihollisen nujertamiseksi kansalaisvapauksia rajoitetaan samalla kun valtion valtaa taloudessa ja julkisen talouden kokoa kasvatetaan huimasti.

Koronakriisin edetessä ei ole voinut olla hämmästelemättä sitä, kuinka nopeasti kaikki julkisen talouden hoitoa koskevat tarkoin varjellut uskomukset ovat joutuneet romukoppaan. Viime vuosina kapitalismin tuottamiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja ekologisiin ongelmiin ehdotetuista viltimmistäkin talouspoliittisista työkaluista on tullut yhtäkkiä arkipäiväisiä. Julkisen talouden alijäämiä ja velkaa koskevat säännöt ja rajoitukset ovat saaneet väistyä, kun valtiot ovat mobilisoineet miljardien elvytys- ja tukipaketteja. Jopa tiukan talouslinjan mallimaa Saksa toteutti ensimmäisten joukossa 500 miljardin elvytyspaketin yritystensä pelastamiseksi. Kansalaisille jaettava helikopteriraha on noussut radikaalista ehdotuksesta valtavirtaisten taloustietelijöiden politiikkasuosituksiin ja arkiseksi kriisivälineeksi. Espanjassa on otettu käyttöön perustulo. Ruotsissa, Saksassa, Ranskassa ja Alankomaissa valtiot ovat vastanneet kriisiin tukemalla työajan lyhentämistä avokätisesti. Valtiit pelastavatkin nyt kapitalismia suurimmilla finanssipoliittisilla toimilla sitten toisen maailmansodan. Pandemian keskellä pätee siis vanha sanonta: kriisissä olemme kaikki sosialisteja.

Vaikka eri valtioiden pandemiatimet saattavat poiketa toisistaan merkittävästi, kaikkia pelastustoimia ajaa lopulta sama päämäärä: mahdollisimman nopea palaaminen takaisin talouden kasvu-uralle. Tämän vuoksi toiveena on, että valtion elvytys- ja tukitoimet vivuttavat talouden kasvuun, kunhan vain eristystoimia päästään purkamaan. Mielessä välkky V-käyrää muistuttava talouskehitys: nopeaa romahdusta seuraa yhtä nopea paluu normaaliin. Ajatus normaaliin palaamisesta kuitenkin edellyttäisi, että ennen pandemiaa olisi vallinnut jokin normaali, johon kriisin jälkeen voitaisiin palata.

RIKKINÄINEN TALOUSJÄRJESTELMÄ

Korona on kuin oppikirjaesimerkki akateemisessa maailmassa viime vuosina paljon esillä olleesta viheliäisestä kriisistä, jossa useat sosioekologiset ongelmat yhdistyvät toisiinsa verkottuneessa maailmassa. Viheliäisyys nousee ennen kaikkea siitä, että jo hauras yhteiskunta kohtaa nopeasti vahvistuneen ulkoisen paineen, jota se ei ole kykeneväinen hallitsemaan ilman että koko yhteiskunta ajautuu kriisiin. Viheliäisten kriisien maailmassa meno saattaa siis näyttää normaalitilassa siedettävältä, mutta yksi ainoa shokki voi sysätä järjestelmän kriisiin vahvistamalla jo olemassa olevia kriisielementtejä ja paljastamalla järjestelmän eri osissa ongelmia. Juuri tässä mielessä pandemiahirviö yllätti valtiot täydellisesti: niiltä puuttui varautuminen viheliäisiin sosioekologisiin ongelmiin. Tutkijoiden varoitusten sijaan valtioiden päähuomio oli järjestelmän sisäsyntyisissä ongelmissa kuten jatkuvissa talousvaikeuksissa ja liberaalin demokratian kriisissä. Erityisesti talousjärjestelmän ongelmat kyseenalaistavat ajatuksen pandemian jälkeisestä paluusta normaaliin. Onkin kysyttävä, millainen oli tämä normaali johon nyt niin kovasti aiotaan palata?

Vuoden 2008 finanssikriisin ja sitä seuranneen eurokriisin jälkeen maailmantalous ei oikeastaan koskaan noussut kunnolla jaloilleen. Finanssikriisin jälkeen maailmantalouden pelastajana toimi Kiinan historiallisen nopea talouskasvu. Välittömästi kriisin vanavedessä maa käynnisti valtaisan joukon massiivisia rakennushankkeita (kaupunkeja, satamia, lentokenttiä jne.), jotka toimivat koko globaalintalouden vetureina. Viime vuosina Kiinan harmiksi on kuitenkin kasautunut tukku vakavia ongelmia, kun maata on vaivannut talouskasvun hidastuminen, julkisvelan ja alijäämien kasvu ja ikääntyvä väestö. Ongelmien kasautuessa maan hallinto on entistä enemmän varpaillaan ja kiristää autoritääristä otettaan. Pandemian jälkeen Kiinasta ei ole odotettavissa samanlaista globaalintalouden vipusinta kuin kulu-neella vuosikymmenellä.

Kiinan vaikeudet ovat vain globaalintalouden kapitalismin ongelmien jäävuoren huippu. Kylmän sodan jälkeinen hyperglobalisaation vaihe näyttää päättyneen jo vuoden 2008 finanssikriisiin, ainakin mikäli tarkastellaan maailmankaupan kasvua. Vuotta 2008 edeltävinä vuosikymmeninä maailmankaupan suhde kokonaistuotantoon kasvoi uuden globalisaatiovaiheen seurauksena historiallisen nopeasti, mutta finanssikriisin jälkeisellä vuosikymmenellä kasvua ei ole enää tapahtunut. Globalisaatiovaiheen päättymisestä kertovat myös kapitalismin historiasta tuttu kauppatien ja talousnationalismin palaaminen. Sisäisten taloudellisten ja poliittisten ongelmien kanssa kamppailevat maat ovat turvautuneet yhä useammin protektionismiin ja keskinäiseen uhitteluun. On hyvin mahdollista, että johtavien suurvaltojen ulko- ja kauppapolitiikka muuttuu pandemiakriisin seurauksena entistä aggressiivisemmäksi. Ainakin Kiinan ja Yhdysvaltojen suhteita pandemia kiristää entisestään, kun molempia maiden johto siirtää hanakasti huomiota pois omista epäonnistumisistaan syyttelemällä vastapuolta. Trump on puhunut alusta alkaen ”kiinalaisesta viruksesta” ja Kiinan hallinnosta on puolestaan kuulunut vihjaisuja, että Yhdysvallat toi viruksen Wuhaniin.

Eurooppa on hädin tuskin ehtinyt nousemaan sitä vaivanneesta eurokriisistä. Kriisin aikana euroalue jakautui kahtia: etelän kriisimaihin ja tiukan talouskuri-

linjan pohjoiisiin jäsenmaihiin. Taloudelliset vaikeudet ruokkivat voimakkaan polarisaation Euroopan maiden sisälle, kun vuoden 2015 ”pakolaiskriisistä” lisävauhtia saanut kansallismielinen äärioikeisto on noussut haastamaan liberaalin keskustan kaikkialla Euroopassa. Euroalueen lähes hajoamisen partaalle ajanut kriisi ei lopulta johtanut valuuttajärjestelmän rakenteellisiin muutoksiin kuten maiden välille alusta asti muodostuneen yli- ja alijäämäepäsuhtauden korjaamiseen. Eurokriisi ratkaistiin supistamalla talousongelmat kriisimaihin ohjatulla ankaralla talouskuripolitiikalla ja Euroopan keskuspankin vuosia jatkuneella epäkonventionaalisella rahapolitiikalla.

Juuri keskuspankit ovat viimeisen vuosikymmenen aikana ottaneet yhä suuremman roolin kapitalistisen talousjärjestelmän ylläpidossa. Euroopassa ja Yhdysvalloissa keskuspankit ovat pumppanneet määrällisen helpottamisen ohjelmillaan finanssimarkkinoille tuhansia miljardeja, ja pitäneet korkotason pitkään poikkeuksellisen matalalla tai jopa negatiivisena. Tästä huolimatta erityisesti Euroopassa talouden elpyminen on ollut hidasta, investoinnit vähäisiä ja kasvunäkymät heikkoja. Historiallisen avomielisestä rahapolitiikasta huolimatta todellista reaali-talouden kasvua on siis ollut vaikea saada aikaan. Taloushistorioitsija Adam Tooze onkin tiivistänyt koronakriisin keskellä tilanteen epätoivoisuuden osuvasti: nykyisin on helpompaa kuvitella talouden totaalinen pysäyttäminen kuin sen onnistunut elvyttäminen. Koronakriisissä keskuspankit ovat jälleen näyttäneet ylivertauutensa. Kun poliitikot vielä kiinnittivät huomiota aivan muihin asioihin kuin pandemian hillitsemistoimiin, keskuspankit vastasivat jo varhaisessa vaiheessa Kiinan poikkeustilatoimien ruokkimiin markkinavaikutuksiin lisäämällä massiivisesti rahapolitiittisia elvytystoimia. Niinpä on odotettavissa, että talousjärjestelmiä kannattelevan keskuspankkikapitalismin aika ei ole katoamassa koronakriisin myötä mihinkään. Päinvastoin on nähtävissä, että valtioiden massiivisista finanssipoliittisista toimista huolimatta keskuspankkien epäkonventionaalinen politiikka on vielä pitkään talousjärjestelmän uusintamisen tuki ja turva.

EUROPOTEROT JA GLOBAALI ETELÄ

Pandemiakriisin silmiinpistävin eurooppalainen piirre on ollut se, että maanosa on alusta alkaen lukittunut tuttuihin eurokriisipoteroihin. Pohjoisessa katsotaan, että kunniakkaasti tiukkaa talouslinjaa noudattaneet maat joutuvat jälleen rahoittamaan leväperäisesti omaa talouttaan hoitaneita etelän maita. Etelässä puolestaan katsotaan, että pohjoisella ei ole ollut pandemiakriisin hoitoon solidaarisuutta alunperinkään. Vastakkainasettelu on tiivistynyt kysymykseen velkojen yhteisvastuusta. Pelkona on, että ilman yhteisvastuuta Etelä-Euroopan maiden talouksien maksukyky romahtaa korkojen noustessa, eivätkä maat siten kykene välttämättömiin talouden elvytystoimiin. Pandemian aiheuttaman talouskriisin ratkaisu edellyttäisikin Euroopalta aivan uuden tason yhteistyökykyä eli käytännössä kriisissä väistämättä entisestään kasvavien julkisvelkojen vähintään osittaista mitätöintiä, vakaus- ja kasvusopimuksen ehtojen uudelleen määrittelyä ja myös EU:n laajuisia

yhteisiä finanssipoliittisia toimia, jotta riittävän mittavia elvytystoimia voitaisiin kohdentaa pahiten kriisistä kärsiviin talouksiin ja talouden sektoreihin.

Toistaiseksi pohjoisen maat ovat vastustaneet askeleita tähän suuntaan. Molempien leirien taustalla kummittelee myös kriisissä hetkeksi taustalle vetäytynyt kansallismielisen populismin aave. Pohjoisessa pelätään, että yhteisvastuun lisääminen nostaa populistien kannatusta, koska äärioikeisto voi vetoavasti esittää, että rahaa syydetään joko talouttaan surkeasti hoitaneille etelän maille tai ahneille ranskalaisille pankeille. Etelä on puolestaan menettämässä entistä enemmän uskoa koko Euroopan unionin tulevaisuuteen. Tuoreen kyselyn mukaan jopa 59 prosenttia italialaisista ajattelee, että EU:lle voitaisiin jättää hyvästit. Jos etelän valtioiden poliittinen keskusta tässä tilanteessa sitoutuisi pohjoisen määrittelemiin vastikkeellisiin talousteihin, kääntäisi maiden oikeistopopulistit tilanteen välittömästi omaksi edukseen.

Koronakeskustelu on ollut tähän saakka jopa häpeällisen länsikeskeistä. Paradoksaalisesti siis globaaliksi kehystetyn pandemiaongelman käsittely on ollut kaikkea muuta kuin globaalia. Erityisesti globaali etelä on puuttunut keskustelusta lähes täysin. Vaihtoehtoisesti on luotu kehys, jonka mukaan globaalin etelän maille on kädessään kaksi erityistä koronavalttia: nuori väestö, johon virus ei vaikuta yhtä pahoin kuin läntisten maiden vanhenevaan väestöön, ja kuumuus, jossa viruksen leviämisen edellytykset ovat heikommät. Vaikka molemmat väitteet ovat virologisesti päteviä, ovat ne täysin irti globaalin etelän yhteiskunnallisesta todellisuudesta ja harhaanjohtavuudessaan vahingollisia politiikkatoimille, joita globaalin pandemian hillitseminen edellyttäisi.

Kansainvälisen kaupan hidastuminen iskee pahoin yksipuolisiin ekstraktivistisiin tuotantorakenteisiin ajautuneiden etelän maiden talouksiin. Erityisesti yhteen tai muutamaa keskeiseen vientituotteeseen keskittyneiden Afrikan maiden taloudet uhkaavat romahtaa kysynnän kadotessa. Globaalin kapitalismin hierarkia näkyy myös kriisiajan pääomaliikkeissä: epidemian puhkeamisen jälkeen etelän maista on paennut pääomia miljardien edestä samalla kun maat kipuilevat kasvavien velkataakkojen alaisina. Onkin selvää, että etelän maat vaativat koronan seurauksena historiallisen suuria velkojen armahduksia. Etelään kohdistuu myös pandemian voimakkaimmat sosiaaliset vaikutukset, koska terveydenhuollon resurssit ovat olemattomat eikä läntisten maiden sosiaalisia turvaverkkoja ole olemassa. Työpaikan menettämisestä seuraa putoaminen tyhjän päälle: esimerkiksi Intian 470 miljoonan työvoimasta vain viidennes on edes jonkunlaisen sosiaaliturvan piirissä, kahdella kolmasosalla ei ole virallista työsopimusta ja joukosta sata miljoonaa on maalta tulevaa siirtolaistyövoimaa.

Kaikista huolestuttavin seuraus pandemiasta on, että maailman huraan ruokaturvan romahtaminen uhkaa sysätä lähiaikoina yli 260 miljoonaa ihmistä nälänhädän partaalle. YK:n asiantuntijoiden mukaan edessä ei olekaan vain pandemia, vaan globaali etelän maiden ”nälkäpandemia”, jolla voi olla ”raamatulliset mittasuhteet” ilman mittavaa kansainvälistä hätäapua. Globaalin tulonjakopyramidin toisessa päässä ei sen sijaan ole havaittavissa haavoittuvuutta: erään arvion mukaan yhdysvaltalaisen miljardöörien varallisuus kasvoi maan ensimmäisen varsinaisen koronakuukauden aikana 280 miljardilla dollarilla. Globaalin kapitalismin äärimmäisestä epätasa-arvosta ei voisi olla paljastavampia lukemia.

SE TODELLINEN POIKKEUSTILA

Kaikesta inhimillisestä ja taloudellisesta kärsimyksestä huolimatta pandemia on pientä maailmaa uhkaavan ekokriisin rinnalla. Pandemia menee ohitse. Ilmastonmuutos ja muut ekologiset kriisit eivät ole menossa minnekään, vaan nykyiset ja tulevat sukupolvet elävät ja toimivat, tahtoivat tai eivät, niiden määrittämässä maailmassa – ”menneiden sukupolvien teot painavat vuorenraskaina nykyisten sukupolvien hartioilla”. Jos yhteiskunnat jatkavat pandemiaa edeltävällä ”normaalilla” uralla, elämää tukevat luonnonjärjestelmät uhkaavat romahtaa muutaman vuosikymmenen kuluessa. Kaiken pandemian virittämän poikkeustilapuheen keskellä onkin syytä muistaa, että se mitä kriisin keskellä kutsutaan toiveikkaasti normaaliksi, on planeetan luonnon näkökulmasta ollut jatkuvaa poikkeustilaa, fossiilikapitalismin luontoon kohdistamaa epäkonventionaalista sodankäyntiä. Edellä kuvatut talousjärjestelmän ongelmat kuvastavat normaaliin palaamisen hankaluutta. V-käyrän sijaan edessä on parhaimmassakin tapauksessa hidas U-käyrä, mutta todennäköisemmin edestakaisin sahaava W- tai kasvuton L-käyrä. Planeetan hälyttävän ekologisen tilan tulisi osoittaa, että paluu normaaliin ei ole pelkästään hankalaa vaan mahdotonta. Fossiilikapitalismin ”planetaarinen poikkeustila” uhkaa viedä pysyvästi edellytykset järjestäytyneiden yhteiskuntien ylläpitämiseksi tarvittavilta materiaalisilta olosuhteilta, mutta ilmastonmuutos tai biodiversiteettikato eivät näyttäytyä pandemia kaltaisena hirviönä. Ekokriisistä ei ole saatu leivottua tehokasta vihollistarinaa.

Poikkeustilatoimet ovat saaneet monet ekokriisistä huolestuneet ilahtumaan. Korona on saanut hetkessä aikaan asioita, joita ilmastoaktivistit tuskin uskoivat näkevänsä elinikäänään: taivas on tyhjentynyt lentokoneista, polttomoottoriautot ovat jääneet autokaappoihin, polttoaineen kulutus on pudonnut Euroopassa yli 80 prosenttia, öljyntuotanto on kysynnän katoamisen vuoksi historiallisissa vaikeuksissa ja kansalaisten kulutuksen painopiste on siirtynyt kertakäyttökulutuksesta välttämättömyystarvikkeisiin. Optimisti voisi ajatella, että ihmisten arkeen kohdistuneet rajoitukset muovaavat myös pandemian jälkeisiä elämäntapoja kestävimmiiksi – ja tällaisesta on viitteitäkin, kun kyselyjen mukaan ihmiset eivät aio palata koronaa edeltäviin elämäntottumuksiin. Fossiilikapitalismin oravanpyörästä hetkeksi syrjään heitettyt ihmiset kiinnittävät eristyksessä huomiota siihen, mikä elämässä todella on tärkeää: ystävät, perhe, läheisyys, luonto ja yhteinen aika. Pessimisti puolestaan katsoo uutisia, joiden mukaan risteilymatkojen kansainväliset varaukset ovat pandemian keskellä kasvaneet merkittävästi edellisiin vuosiin verrattuna. Varausten tahtia ei ole hillinnyt edes se, että riistelijät olivat pandemian alkuvaiheen pahimpia viruslinkoja ja tuhannet matkustaja kelluivat satamien lähetyksillä viikkoja karanteenissa. Taloustieteen termein kuluttajilla on siis varastossa paljon ”patoutunutta kysyntää”. Ympäristötavoitteiden näkökulmasta patouma pitäisi tietysti suunnata jonnekin ihan muualle kuin päästöjä aiheuttaviin toimintoihin.

Tuoreimpien arvioiden mukaan globaalit ilmastopäästöt tippuvat koronan vaikutuksesta historialliset 5,5 prosenttia (samanlaisiin vuosittaisiin päästövähennyksiin päästiin 1990-luvun Venäjällä kokonaisen yhteiskuntajärjestelmän romahdettua). Jotta maailma saataisiin kansainvälisten ilmastotavoitteiden mukaiselle 1,5

asteen lämpenemisen polulle, globaalien päästöjen pitäisi kuitenkin tällä vuosikymmenellä pudota 7,6 prosenttia joka vuosi. Tämän jälkeen radikaalia päästöleikkaustahtia tulisi jatkaa siten, että maailma saavuttaa nettonollapäästöt vuosisadan puolivälissä, minkä jälkeen negatiivisten päästöjen kasvattamista jatketaan kauas tulevaisuuteen.

On päivän selvää, ettei tällaisia tavoitteita saavuteta yhteiskuntia romauttamalla. Romahtaneet yhteiskunnat eivät ole kyvykkäitä toteuttamaan merkittäviä kollektiivisia toimia. Sen sijaan ne tuovat valtaan rosvoparonit ja fasistit. Yhtä selvää on, että radikaalit kestävyystavoitteet voidaan saavuttaa vain hallitulla ja kokonaisvaltaisella ekologisella siirtymäpolitiikalla. Siksi koronakriisin tärkeimmät opetukset ovat saatavissa siitä, miten valtion ja keskuspankin kaltaisia instituutioita – ihmisten historiallisesti kehittämä kollektiivisten ongelmien ratkaisumekanismeja – voidaan käyttää yhteiskunnan ja kansalaisten ohjaamisessa sekä talouden mobilisoinnissa siten, että ekologisten tavoitteiden mukaiselle kehityspolulle todella siirrytään. Koska aikaa ekologisten kriisien pysäyttämiseen on erittäin niukasti, pandemiakriisin keskellä toteutetut poliittiset päätökset vaikuttavat ekologisten tavoitteiden toteutumisen mahdollisuuksiin. Pandemiakriisin keskellä käytävistä poliittisista kamppailuista tärkein koskee sitä, lasketaanko kriisissä liikkeelle ekologisia tavoitteita estäviä vai niitä tukevia yhteiskunnallisia polkuriippuvuuksia.

TIEDE, EDISTYS, TULEVAISUUS

Tiede & edistys uudistuu. Tämä on allekirjoittaneen ensimmäinen numero varsinaisena päätoimittajana. Lehden uudeksi toimitussihteeriksi on puolestaan nimetty Kimmo Kallio. Samalla lehden toimituskunta ja toimitusneuvosto ovat saaneet uusia jäseniä eri tieteenaloilta – näin vahvistamme lehden monitieteisyyttä entisestään. Kuluvan vuoden aikana lehti siirtyy askeleittain avoimeksi julkaisuksi, ja vuoden 2021 alussa ilmestyy ensimmäinen kokonaan avoin, journal.fi-alustalla julkaistu *Tiede & edistys* -numero. Avoimella julkaisemisella tähtäämme helpompaan lähestyttävyyteen, laajempaan lukijakuntaan ja kasvavaan yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

Tiede & edistys on jo neljän vuosikymmenen ajan ruokkinut sivuillaan korkeatasoista monitieteistä keskustelua. Jo lehden varhaisissa numeroissa käsiteltiin muun muassa kapitalismin ongelmia, sosiaalista eriarvoisuutta, valtioteorioita, ekologisia kriisejä, energiaratkaisuja ja poliittisten liikkeiden tilaa. Maailman kohdatessa yhä viheliäisempiä taloudellisia, poliittisia, sosiaalisia ja ekologisia ongelmia monitieteisen tutkimuksen tarve korostuu entisestään. *Tiede & edistys* toimii tulevaisuudessakin eri tieteenaloilta nousevien tai poikkitieteellisten tutkimuskysymysten ja -asetelmien, tutkimusteorioiden ja käsitteiden koetteluun, kehittämisen ja kritiikin alustana. Tartumme kaikkein haastavimpiinkin asiakokonaisuuksiin esimerkiksi teemanumeroiden muodossa. Parhaillaan haussa on kirjoittajia Pandemia-teemanumeroa varten, ja pian käynnistämme haun kapitalismin tulevaisuutta käsitteleville kirjoituksille.

Edistyvän tieteellisen yhteisön edellytyksenä on jatkuva kritiikki. Monitieteisyys voi puolestaan toimia todella vain, jos uskallamme laajentaa mukavuusalueidemme rajoja ja asettaa omat teoreettiset ja metodologiset totunnaisuutemme alttiiksi toisenlaisille katsantokannoille. Monitieteisyys edellyttää myös nöyryyttä selittää auki oman ajattelun lähtökohdat ja olettamukset sellaisella selvyydellä, että ne ovat muun tiedeyhteisön ymmärrettävissä, kritisoitavissa ja kehitettävissä. Kriittikin ja monitieteisyyden eräs perusedellytys on valmius debattiin. Perusteellinen väittely, kiistely ja toisinaan polemiikkikin synnyttävät parhaillaan uusia teoreettisia näkökulmia ja selventävät myös tieteenalakohtaisia eroja ja tuovat esiin tieteiden ja teorioiden välisiä sokeita pisteitä. Tästä näkökulmasta voin sanoa, että tähän numeroon sisältyvä humanismia ja posthumanismia koskeva Sami Pihlströmin, Inkeri Koskisen ja Karoliina Lummaan ajatustenvaihto on paitsi äärimmäisen kiinnostava myös opettavainen. *Tiede & edistys* tähtääkin tulevaisuudessa juuri tämänkaltaisen teoreettista työtä, tiedepolitiikkaa ja ajankohtaisia poliittisia kiistoja koskevan debatin lisäämiseen sivuillaan. Rohkaisemme sinuakin, hyvä lukija, kirjoittamaan *Tiede & edistykseen*.

TERO TOIVANEN, PÄÄTOIMITTAJA